

Etkinlikler

Osmanlı Bankası Müzesi'nde, 30 Temmuz 2003 tarihinde düzenlenen "İstanbul, Kültür Mirasını Yitirirse?.." başlıklı panelin konuşmaları

Yöneten : Prof. Dr. Atilla Yücel

Katılanlar : Prof. Dr. Zeynep Ahunbay Prof. Dr. Stefanos Yerasimos

Atilla Yücel: İlk toplantımızın izleyici sayısını biraz daha aşan bir sayıyla, bugün aynı konuda bir aradayız. Bir önceki toplantının katılımcılarını, kurul ve temsilci kuruluş bildirdi. Bugün, kurumsal veya kişisel kimlikleri nedeniyle biraz daha farklı konumdaki iki konuşumuzu bizi bilgilendirecek.

Bugünkü tartışmaya girmeden önce, bu toplantıda aramızda olması için kendisine çağrıda bulunulan, İstanbul dışında bir toplantıda olduğu için katılmayan ve ilgisini kısa bir mesajla ileten Sayın Pulat Tacar'ın mesajını okumak istiyorum:

"UNESCO çerçevesinde İstanbul ve Göreme kampanyası olarak başlatılma kararı alınmış olan eylem maalesef harekete geçirilmemiştir. Oysa UNESCO'nun şemsiyesinden yararlanılarak uluslararası Nubya tapınakları, Borubodur, Venedik, Sanaa kampanyaları gibi kampanyalar yürütmek mümkündür. Bence bu konudaki başarısızlığın sebebini kireçleşmiş bürokrasinin cesaretsizliğinde, ataletinde aramak gerekir; ancak hiçbir zaman geç değildir" diyor, "Başarılar dilerim, saygılarla" diye bitiriyor Emekli Büyükelçi, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkan Vekili Pulat Tacar.

İlk toplantıda, Turgut Cansever ve Murat Belge'yle birlikte, belki konunun çağrıştırdığı genel başlıklardan yola çıkarak "İstanbul'daki kültürel mirasın içeriği ve anlamı nedir? Bu mirasa sahip çıkmak veya çıkmamak nedir?" gibi sorular çerçevesinde kent bilinci ve kentlilikten; bu mirasın canlı unsurlarıyla, kentin bölümlerinden, mimariyle tanışmaktan ve daha yakın bir ilişki kurmaktan; bir sokağın adını bilmek veya bilmemekten, yani başındaki semtin adını hatırlamak, unutmak veya ona sahip çıkmaktan söz ettik.

Bugün, belki daha spesifik noktalara da değinmemiz mümkün. Katılımcılar hakkında, fazla bir şey söylemek istemiyorum; tanınan isimleri tekrar tanıtmak belki çok anlamlı değil; ama konuyla ilişkisi ve formasyonu, ilgi alanı nedeniyle, hatırlayabildiğim, bilebildiğim kadarıyla eski dostum Stefanos Yerasimos'u size sunmak istiyorum. Stefanos Yerasimos İstanbul'dan; araştırmacı ve Bizans tarihçisi olarak bilinir, ama mimarlık formasyonundan kaynaklı eski bir meslektaşımız var. Mimarlık eğitiminden sonra şehirciliğe, kent tarihine yöneldi, Türkiye'de ve Fransa'da bulundu. İstanbul ve çevresi ağırlıklı çalışmalarını yakından biliyoruz. İstanbul ile ilgili araştırmaları, yayınları ve yönettiği projeler -Fener-Balat projesinin başlangıç aşaması içinde olmak üzere ile yakından izlediğimiz bir düşünce ve araştırma adamı ve UNESCO ile yakın ilişkisi var.

Zeynep Hanım da köken olarak mimar ve korumacı restoratör, mimarlık tarihçisi; fiilen katkıda bulunduğu özenli restorasyonlar, katıldığı koruma projeleri, belirli bir süre kurul üyeliği, akademik etkinliğinin ve yayınlarının yanı sıra, uluslararası kuruluşlar ve ICOMOS'ta almış olduğu görevler İstanbul'da yaptığı çalışmalarla birleşince, bugün gündemde olan konunun içeriğini tartışmak için çok iyi bir birikim ortaya koyuyor. Dolayısıyla daha somut, daha spesifik konulara değinmek için iyi bir tartışma çerçevesimiz olduğunu düşünüyorum.

Geçen toplantıda da özenle katılımı yaymaya çalıştık; hatta konuşmanın arasında katılarak canlandırmanın daha doğru olacağını düşünmüştük. Sadece, konuşmacılara en azından iki turluk, yönlendirilmiş sorular sorarak başlamak ve toplantıyı sürdürmek istiyordum, ama toplantı kendi mecrasını zaten bulacaktır, herkes konuyu istediği yöne yöneltme özgürlüğüne de sahip. Belirli sorularla konuşmaya girmenin kurgu açısından yanlış olmayacağı kanısıyla ilk soruyu Zeynep Ahunbay'a sormak istiyordum. İstanbul'da yapılabilecek edilemlere dair karar alan kurumlarla (Kültür Bakanlığı, kurullar ve belediye, akluma ilk gelen isimler) İstanbul'la ilgili çeşitli kültürel varlık katmanlarının sorunları ve dünya mirasına ait olma arasındaki ilişki bugün ne düzeyde? Bunu içeriden bir bakış açısıyla cevaplamamızı rica ediyordum.

Zeynep Ahunbay: Dünya mirası olarak tescil edilen alanlar (örneğin Süleymaniye, surlar) değişik mülkiyetler altında. Özellikle surlar Büyükşehir Belediyesi'ne ait ve zaman zaman bu bölgeyle ilgili projeler yapılmaya çalışılıyor. Fakat Büyükşehir'in kendi örgütlenme tarzı içinde, bu eserleri onarım sürecini bakımlarını gerçekleştirecek bir altyapı yok. Hep ihale ediyor ve bu ihalelerde, birçoğu yanlış veya kötü olan restorasyonlar yapılıyor; yani böyle bir iş için, mirası korumak için hazırlığı yok Büyükşehir Belediyesi'nin. Kültür Bakanlığı'nın sorumluluğu altında olan Ayasofya, Topkapı Sarayı; Vakıflar'ın sorumluluğu altında olan büyük camiler ile Sultanahmet ve çevresini düşünürsek, buralarda biraz daha etkin ve başarılı sayılabilecek çalışmalar var. İstanbul'da ve Türkiye'de yapılan bu tür tarihi restorasyonların çok başarılı olmadığını biliyoruz. Süleymaniye'ye gelince, buradaki ahşap evler özel mülkiyette; ne Kültür Bakanlığı ne de Belediye bunların sorumluluğunu kendi başına alıyor. Çeşitli projeler yapılsa da, sokak iyileştirilmesi veya mahalle düzenlenmesi, bunların hayata geçirilmesi şeklinde bir çalışma yok. 1985 yılı sonunda dünya mirası olarak ilan edildikten sonra İstanbul'un tarihi alanlarıyla ilgili karşımızda hiçbir sorumlu kişi göremiyoruz; yani birileri imzasını atıyor, fakat evler mülk sahiplerinin insafına kalmış. Belki terk edilmiş, işgal edilmiş veya ikinci derece eser olarak aslına çok benzemese de ahşap planlı birtakım evler ortaya çıkıyor. O zaman çevrenin dokusu, dünya mirası kalitesinde bulunan değerler yaşıtılmıyor veya sürdürülemiyor.

1985'ten günümüze kadarki süreç içerisinde hem Süleymaniye'de hem de Zeyrek bölgesinde bir sokağın veya bir mahallenin bütünü ele alınarak gerçekleştirilmiş bir proje yok. Çok yakın zamanlarda Süleymaniye için Büyükşehir tarafından hazırlanıp Kurul'a giden bir proje var; Kurul'dan onaylanmamış ve geri dönmüş.

Belediye'nin yahut Kültür Bakanlığı'nın olumlu çalışmalarını ev sahipliğiyle birleştiren, ona birtakım finansal ve teknik destekleri enjekte eden bir sistem yok ve eğer bir mülk sahibi evine bakmıyorsa ona bir uyarıda bulunmak veya bir yaptırım uygulamak söz konusu olmadığı için, mahalle veya evler kendi haline terk ediliyor, yıkılıyor. Hatta bu yapıların kötüye kullanıldığı birçok projeler var; bu projelerde mekânlar daha çok gelir getiren bir kazanç kaynağı şeklinde kullanılıyor. Böyle bir dağınık sistem içinde başarıya ulaşmak mümkün değil. Kültür Bakanlığı veya Belediye iyi niyetli olabilir, ama mülk sahibi "Biz ona para yatıramıyoruz" dediği zaman, yasal olarak sınırlarını çizmiş oluyor, ondan sonra da o mülkün kullanımı bilinmiyor. Türkiye'de birkaç başarılı uygulamadan birinin Süleymaniye'de gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Turgut Bey'in yaptığı bir ev var ve tamirinde çok kapsamlı bir uygulama yapıldığını biliyorum. Şimdilik söyleyeceklerim bu kadar.

Atilla Yücel: Belki de Yerasimos buradan başlayabilir. Özel mülkiyet için farklı müdahale mercileri olması gerekiyor; Zeynep Hanım bunun kapsamına değindi. Özel mülkiyetli bir ahşap evle Ayasofya arasında epey bir mesafe var. Bu mesafeden başlayarak Yerasimos belki kentin tarihi ve korunan hali hakkında bir şey söyleyebilir. Nereden nereye kadar, neyi koruyoruz; nereye, hangi hafıza derinliğine gidiyoruz? Bunların anlamı, büyüklüğü, önemi ve derinliğinin ne kadar olduğu konusunda bir şeyler konuşabilir miyiz?

İkincisi, listeden çıkarılmak konusunda kendisi hem içeriden, hem dışarıdan bakabilen biri olarak ne düşünüyor? Bugün dünyada geçerli normlarla bizim içinde bulunduğumuz muhtelif normlar arasındaki ilişkiyi nasıl görüyor? Türkiye nereye gidiyor? Bu konularda bir katkıda bulunabileceğini düşünüyorum Stefanos Yerasimos'un.

Stefanos Yerasimos: Sorun şu; bir dünya mirası var ve UNESCO'nun bir bölümü bu işle uğraşiyor. 1972'de imzalanmış bir konvansiyon var, bu konvansiyonu Türkiye de imzaladı ve bu konvansiyona göre bütün dünyada doğal ve kültürel korunacak varlıklar olarak 754 birim bu listeye alınabilir. Türkiye'nin imzalamış olduğu 1972 konvansiyonuna göre bir binanın, bir semtin, bir kent bölümünün listeye alınması, hükümetin kendisi öneriyor. UNESCO buna karar vermiyor; yani Türkiye hükümeti o zaman İstanbul'un bu listeye alınmasını öneriyor ve bununla birlikte bugün Türkiye Cumhuriyeti toprakları içerisinde bulunan dokuz birim eser (Truva ya da Safranbolu vesaire) bu listenin içindedir. Bu konvansiyona göre bu öneriyi yapan ya da bu öneriyi olumlu bir cevap alan ülke, kuruma karşı bazı önemli ilkeleri korur. Bu koruma öncelikle bir koruma alanının yapılmasıyla ifade edilir. Oysa İstanbul'da 1985'te dünya miras listesinin içine alınmasından bu yana geçen on sekiz yıl içinde bir koruma alanı yapıp tatbikata geçilmemiştir, asıl sorun bu. Denilebilir ki "UNESCO on sekiz yıldan sonra mı hatırladı bu meseleyi?" Hayır, çünkü UNESCO daha önce hatırladı, mektuplar yazdı. Hatta Balat'la ilgili bir şeyler yapılması da bunun bir parçası. "Bir şeyler yapalım, yardım edelim de bir şeyler olsun, iş yürüsün" üzerinden bir teşebbüs oldu ve 2000 yılının kasım ayında, UNESCO Fransız mimar arkadaşlarla birlikte beni Büyükşehir Belediyesi'ne gönderdi bu soruyla. Bu koruma planını kabul edildi mi? Ne zaman olur? Türkiye'de belediye güçtür. Belediyeci tavrı "Biz bu işi dışarıdan gelen insanlardan çok daha iyi biliriz, yapacağız, müsterih olun, koruyoruz, koruyacağız!" şeklinde.

Bu arada dünya mirası toplantıları her yıl temmuz ayında yapılıyor ve bu konular yine masa üstüne geliyor, yine bu konuda belediyenin bir şeyler yapması gerekiyor ve dünya mirası kuruluşunun müdür yardımcısı Minja Yang ve iki ayrı kişi sanıyorum İstanbul'a telefon ediyor: "Bu böyle devam ederse, mecbur kalacağız, İstanbul'u dünya mirası listesinden, tehlikede olan miras listesine alacağız, çıkaracağız İstanbul'u." Temmuz ayının başında yapılan son toplantıda, koruma planı çıkmazsa kentin o listeye alınacağı bir karar olarak tutanaklara alındı; şimdiki durum bu.

Zeynep Ahunbay: Suriçi'ne dair karar alındığı zaman İstanbul'da Fatihliler ve "Siz bizim modernleşmemizi engellemek mi istiyorsunuz, biz buraya yüksek katlı binalar yapacağız, ona nasıl engel olursunuz!" diye Kurul'u bastılar, çok zor saatler yaşadık. Biliyorsunuz Kurul ahşap bir binada toplanıyor, onun ötündeki sokak bir sürü insanla dolmuştu ve salona kadar girdiler, "Süleymaniye'ye bakmıyorsunuz, Zeyrek'e bakmıyorsunuz, her yer dökülüyor, dünya mirasından çıkarılacak" diyerek. Biz, İstanbul'u korumak için bunu bir araç olarak kullandığımızı, tarihi alanların SİT alanı olarak önemini koruduğunu, bazı şeylerin denetim altına alınması gerektiğini ve eğer İstanbul dünya mirasından çıkarılırsa, hiç kimseyi kontrol edemeyeceğimizi anlattık. Yani burada bilinen bir hadise ve onu çevreleyen tampon bir bölge var, fakat onlar İstanbul'un tarihi niteliğinin, silüetinin, SİT silüetinin bir örneğinin korunması için bizlere yardımcı olan araçlar.

Eminönü'ndeki mimariye bakıyorsunuz, şu anda zaten çok çirkin birtakım kütleler var. Bunlar dışında başka daha neler çıkabileceğini öngören bir kontrol olmadı. Dünya mirasına alınmak elbette bir yarış değil, ama dünya üzerinde hiç dünya mirası olmayan ülkeler de var. Geçen gün Sudan'a gittim, bir ilginç önerileri vardı "Bizim hiç dünya mirasımız yok, ne olur buranın tescil olmasına yardımcı olun" diye. Bu dağılım şu anda dünya üzerinde hakça değil belki, ama şu ana kadar tescil edilmiş olan yerlere iyi bakarak, onları geleceğe doğru aktararak bir yönelim yapmış olabiliriz insanlık için ve kendi kültür varlığımızın da tamamen erozyona uğramasını önlemeye çalışabiliriz.

Fatih Belediye Başkanı, geçen haziranda yapılan toplantıda şunu sormuştu: "Nedir, yani dünya mirası olunca kaç para veriyorlar?" Para veriyorlar ama bu bir prestij meselesi; İstanbul dünya mirasından çıkarsa, bu kadar insanın bu kadar emeği gider ve bizim bunları koruyamamız da utanç verici bir olay.

Turgut Cansever: 1974'te ben Dünya Bankası projesinin başına getirildiğim zaman, bana yemin ettirdiler, İstanbul'un en önemli unsuru nedir ya da İstanbul'u sevmek nedir diye sorulursa, bunun içerisinde korumadan bahsetmeyeceksin diye! Neden? Çünkü Türkiye'ye hâkim olan, bakanlığa hâkim olan genel bilgiler, tarihten kalmış olan şeyleri silmeye alıştırdı, yalnızca Anadolu'daki kalıntılar hariç. Onun dışında her şeyin silindiğini temin ederim.

İkinci bir aşama var; 1975'te Avrupa Parlamentosu ve Konsey'le yaptığımız temaslarda, bu destek verici bölümlere bir hazırlık yapıldı ve 1976 yılı 17 Ekim'inde, Avrupa Parlamentosu İstanbul'un Venedik gibi korunması için bir uluslararası kampanya açılmasına karar verdi ve kampanya başlatıldı. Bu metin önce İstanbul'a münhasır iken, UNESCO da İstanbul için davet edilmiş iken Ankara, Kapadokya buna dahil edilerek, ilk harcama bütçesi olarak seksen bin dolar bölündü Ankara yüzünden.

İstanbul'daki işlerin yürümemesi, çok ciddi bir şekilde bir kültürsüzlük, yani üst düzeydekilerden gelen bir kültürsüzlük, ilgisizlik sorunudur ve dosdoğru ihanettir. Sizin UNESCO ile yaşadığımız tecrübe de ayrı mesele tabii! Vaatler yapılır yüzlerce, binlerce sonra idare ile ilgili olan küçük kazanımları yazarak bir şeyler sökmeye çalışırlar. O kadro tasfiye edilir ve bu işler geri döner! Geçen defa söyledim, tekrar ediyorum; koruma kongrelerine, mahalli idarelerle ilgili üç-dört tane avukat, bu toplantıya davet edilen idareler, belediye başkanları, kamu mensupları olacak konularda düşünürler, çarşılarda böyle söylenenleri dinlemezler. Burada aslında İstanbul bu mirastan çıkartılmıyor; bu mirastan Türkiye çıkartılıyor. Türkiye İstanbul'u korumaya muktedir değildir, korumaya niyeti yok demektir. Bunu açıkça ifade etmek lazım. Türkiye bu vazifeyi ifa etmiyor, edemiyor.

Geçen defa ifade etmiştim, tekrar edeceğim; gelecek sefer hep bu hazine yerle bir olacak, bu eserler yanacak, hiçbir iz kalmayacak şehrin görünümünde ve adına restorasyon denilen vahşice yapılmış işler çok büyük hasarlara neden olacak. Önümüzde müddet yok, en kısa zamanda bu ilkeler oluşturulmalıdır. Bu müdahale de devlet bürokrasisi eliyle yapılamıyor. Şimdi doğrusu deprem vesilesiyle gerçek bir hareketi başlatmak için ne yapmak lazım geldiğini bir konuşmamız gerekiyor, benim tespitim bu. Korhan Gümüş: Ben biraz için özüne gelmek isterim. Şöyle bir durum var: Sorunu çözmek istiyor muyuz, yoksa bu sorundan yararlanmak mı istiyoruz? Çok basit bir ikilem bu. Eğer sorunu çözmek istiyorsak, teşhisi doğru koyalım. Haliç yıkımları sırasında üniversite hocalarımızın kapısına gittik ve yalvardık, "Hocam, gidiyor binalar" diye. Üniversitehocalarımızdan bazıları bize ne dediler biliyor musunuz? "Belediye bizi dinliyor!" dediler. İnanamadım! Belediye ilk defa Bedreddin Dalan zamanında üniversite hocalarını dinliyormuş! Galata Köprüsü yerinde korunabilirdi, taşıyıcı sistemi değiştirilerek. Gene gittik üniversite hocalarına, "Hocam, konuşmanız lazım, bir şey yapalım!" dedik, "E, bizi dinlemiyorlar!" dediler bu sefer. Surların restorasyonunu konusunda çok büyük bir skandal var. İstanbul'un en önemli kültür varlığı olan surlar, restorasyon adı altında yok ediliyor. Şu anda gidin, sahil surlarındaki uygulamaya bakın, Sulukule'dekine bakın, yok ediyorlar surları! Bütün informatik taşlar ortadan kalkıyor. Peki burada sorumlu kim?

Sorunu doğru koyalım; şikâyet ederek hiçbir şeyi düzeltmemiz mümkün değil. Burada toplumu bilgilendirmesi gereken kurumlar, bağımsız işlev göremiyorlar; sorun budur. Üniversitelerbağımsız bir işlev yerine getiremiyor, sorun budur; çünkü Belediye'den proje alıyolar, döner sermaye işletmelerleriyle ve bu yüzden seslerini çıkaramıyorlar. Sorunun temeli, gayriresmi bir şekilde, bağımsız bir şekilde bilgiyi temsil eden kurumların, kamuoyunu bilgilendirmemesidir. İstanbul'daki koruma sorunun temelinde bu vardır. Koruma problemi tamamen değişmiştir, bunu artık görmemiz lazım. Bir tane koruma pratiği var; seçkinlerin halka eziyet etmek için uydurduğu bir kurallar manzumesi olarak algılanıyor. Halk da bunları böyle değerlendiriyor ve biz siyasetçilerin bu işle, yani bu kuralları delmek icazetiyle görevlendirildiğini düşünüp, siyasetçilere tepki gösteriyoruz. Bu basit; herkesin ricası, yani çok basit bir şey. Bu kadar basit bir şeyi bu kadar dolandırmaya gerek yok. Bağımsız olması gereken kurumlar, üniversiteler, kamu adına üretmiş

oldukları bilgiyi, yani kamu sermayesini, şu anda yerel yönetimlere parayla satıyorlar, üstelik nasıl fiyatlandırdığı belli olmadan. Bu, yarışmacı bir ahlak yaratmıyor, himayeci bir ahlak yaratıyor. O yüzden halkı bilgilendirmiyorlar üniversiteler ve bu yüzden de biz o halkın taleplerinin sadece rantçı, çıkarıcı, bilgisiz, cahilce olduğunu düşünüyoruz; bu kadar basit bir denklem! Bir, koruma felsefesi artık tamamen değişmiştir. Koruma artık böyle tepeden inmece bir modelle yapılamaz. Koruma denen şey, seçkinlerin halka eziyet etmek için uydurdıkları birtakım kuralları değil; halka anlatılmak gerekiyor. Misyoner gibi çalışmak zorundadır koruma ile ilgili insanlar, gönüllü olmak zorundadırlar, parayla çalışmazlar; gayriresmi sektör düşünülecek ve yerel yönetim bütçeleri bağımsızlaşsın, o zaman belki bir şeyler yapmak mümkün olabilir. Yoksa sadece şikâyet ederiz. Teşekkür ederim.

Dinleyici: Ben Sayın Yerasimos'un fikrine karşı çıkacağım, şöyle: Listeye girmek risk getirmez, doğrudur, ama listeden çıkartmak risk yaratır. Siz listeye girdiğiniz zaman, bunu kullanamıyor olabilirsiniz bir ülke olarak, ama sizin rakiplerinizi, listeden çıktığınız anda, önemsiz de olsa bunu kullanabilirler. Sayın bakanımız şöyle demişti: "Dünyanın sonu değil, çıkarılabiliriz!"; konuyu biraz pek iyi bilmiyordu galiba! Diğer listeye alınacağımızın farkında değildi, "Dünyanın sonu değil" demişti, ama bence hem kültür hem de turizmden sorumlu bir bakan böyle bir şey söylememeliydi, çünkü gerçekten Türkiye bu paralara muhtaçtır, az da olsa muhtaçtır ve bizim iyi yapmadığımızı, rakip ülkeler çok iyi yaparlar ve istismar ederler bu konuyu. "İstanbul gezilmeye değer bir şehir değildir" cümlesini çok çabuk işitebilirsiniz. Teşekkür ederim.

Stefanos Yerasimos: Maalesef kapanyoruz, yakmıyoruz, işi baştan alıyoruz, iki saat sonra istifa ediyoruz ve iş orada kalıyor! Ve biri baştan alıyor. İki şeyden yola çıktık. Bir, niye bu listeden çıkarma, tehlikede olan varlıklar listesine sokma üzerine toplanıp konuşuyoruz? Biraz da onurumuza dokunuyor, "Vay efendim, nasıl olur, bu hale gelecek ülke miyiz, adam mıyız!" gibilerinden... Bu konuşmalardan ve bu konuşmalar için hazırlanan yakın konuşmaların metinlerinden şöyle bir şey yakaladım: Bir, İstanbul dünya kentidir, dünya kenti ne demekse... Biz üçüncü dünya kenti değiliz, yani bizi çıkartmakla üçüncü dünya kenti sırasına mı sokacaklar? Yani biraz onur meselesi varmış gibi.

Turgut Bey, 1970'ten bahsetti. 1958'de bugüne göre İstanbul korunuyordu. Şimdi ne oldu? 1950'de, 1950 yılı sayımında İstanbul nüfusu tarihte ilk defa bir milyonu aştı. 2000 yılı nüfus sayımında on milyonu aştı, yani 20. yüzyılın ikinci yarısında nüfusu elli yıl içinde onla katlandı. Önce nüfusu ona katlanan bir kentte korumanın her halukârda ne kadar zor olduğunu anlayabiliriz, ama bu ne demektir? Bu demektir ki Türkiye'de kırsal göç kentlere doğru göç, 20. yüzyılın ikinci yarısında oluşmaya başladı. İlk gecekondular 1947 yılında başladı; bu göç sürüyor ve bence daha on beş-yirmi yıl daha, yani İstanbul'da kırsal nüfus % 15'e düşüncüye kadar sürecektir ve bir ihtimal 1950'ye göre 2015'te ya da 2020'de İstanbul nüfusu on beşle ya da on yediyle çarpılmış olacaktır. Bu, üçüncü dünya ortamıdır, yani üçüncü dünya ülkeleri dediğimiz ülkelerde kırsal göç, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlamış. Oysa, korumaya ilk geçen, buna benzeyen Batı Avrupa ülkelerinde kırsal göç 19. yüzyıldır, kırsal göçün büyük kalabalığı 19. yüzyıldadır. 20. yüzyılın başında biraz daha devam etti, durakladı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden yapılanmayla, doğumlarla biraz arttı, biraz daha devam eder gibi oldu ve 1968 sırasında durdu, şehrin nüfusu artmamaya başladı Londra'da, Paris'te vesaire. Böylece de orada koruma yapmak çok daha kolaylaştı, böyle bir olguyla karşı karşıyayız. Bunu konuşalım, bu, bir üçüncü dünya olgusu diyoruz ve ben bunun içindeyim, bu trendin içindeyim ve bu durumda olan bütün ülkelerde böyle bir sorun var ama yalnız bu değil, başka birkaç şey daha var; belki Türkiye biraz daha özgürdür. 1980'den bu yıla kadar Türkiye'nin ekonomik gelişmesi, ekonomik büyümesi büyük bir enflasyon karşılığında olmuştur, yani 1980'den günümüze kadar Türkiye'de yılda ortalama % 60 enflasyon vardır. Böyle bir enflasyonla yapılan büyümede en önemli rant, toprak rantıdır. Bu sorun da korumayı bir o kadar daha zorlaştırıyor. Bunu da unutmamak gerek. Bunun nedeni nedir? Bunun nedeni, ekonomik-politik sorunların varlığı diyebilirim, ama benimki bir hipotezdir, çünkü ekonomist değilim.

Türkiye'de 1948'den beri gecekondular oldu. İktidardaki Halk Partisi onları yıkmaya kalktı, iktidara gelmesi yakın olan Demokrat Parti ise "Yok, bunları bırakalım" dedi ve iktidara geldikten sonra tapular dağıtılmaya başlandı. Bu durumda, yani biraz bütün 1957'den sonraki hükümetler, sosyal barışı sağlamak için kentte toprak dağıttılar ve bu, korumayı daha da zorlaştırdı. Bütün bunları görmeliyiz, görmeden çözümler arayamayız.

Bu durumda Korhan Gümüş'ün dediğini dün Minja Yang kendisi söyledi ve ben kalkıp aynı fikirde olmadığımı söylemek mecburiyetinde kaldım. Dedi ki "Sokağa çıkalım, millete anlatalım!" Neyi anlatacağız? Korumanın iyi bir şey olduğunu, eskiyi yıkmamanın kötü bir şey olduğunu mu anlatacağız? Bunu çıkartalım, ne olacak, yani adam eğer bir apartman yapma imkânı olduğunu biliyorsa ya da hissediyorsa kurallara rağmen, yasalara rağmen, ne yapacaktır?

Şimdi buradan yapıcı örnekleri geçiyoruz. Özellikle konut dokusunun, kent dokusunun korunabildiği yerlerde, kent dokusunu, konut dokusunu korumak, para getirdiği için yapılabilir. Bugün Fransa'da yapı üzerindeki, yapıdan elde edilen gayri safi milli hasılların % 53'ü, yani yarısından fazlası "eski"den oluşur, yeniden değil; yani "eski"den para kazanılıyor! Eskiden para kazanıldığı için eskiye dokunmuyor.

Koruma nasıl yapıldı ve nasıl başarılı? Batı Avrupa'da bunun çok büyük edebiyatı var, yani korumanın tarihini yaparsak, Avrupa'da da çıkarabiliriz; müzelerin kurulması, oantik eserlerin yerine bir şeyler yapılması vesaire. Ama özellikle kent dokusu koruması iki dünya savaşı arasında yapıldı, özellikle İtalyanlar ve Avusturyalılar yaptı ve 1960'larda, 70'lerde kullanıma açılmış yeni mekânlar ortaya çıktı.

"Yeni"nin ve "modern"in mutluluk getireceği, iyiyi getireceği inancı kırılmaya başlıyor ve yavaş yavaş önce toplumun belli kesimlerinde, belli katmanlarında bir eskiye dönüş başlıyor; yani eskinin kıymetli olabileceği, yeninin, modernin kıymetinin en iyi olamayacağı fikri yaygınlaşıyor. Onun için eskide oturma, modernde oturmaktan daha prestijli oluyor ve baktığımızda eskiye dönüş başlıyor. Eskiye dönüş nasıl oluyor? Eskinin içinde tüm modern konforu yerleştirerek oluyor. Modern mutfağını koyuyor, banyosunu da yerleştiriyor, ama eskiyi de koruyor; bunun için daha fazla para harcamayı kabul ediyor, o zaman "eski" para kazanmış oluyor. Paris'in merkezinde, diğer ülkelerde eski evler alınıyor, modernleştiriliyor. Eskinin metrekaresi çok daha büyük bir fiyata çıkıyor, bu fiyatı verecek insanlar bulunuyor. Bu anlayış giderek uluslararası kurullar aracılığıyla, UNESCO aracılığıyla çevreye yayılıyor; bütün dünyada böyle.

Burada kendi toplumumuzu da biraz tanımanız lazım. Bir örnek: Süleymaniye'yi koruyamıyoruz, değil mi? Üstelik Süleymaniye, İstanbul'un eski dokusunun bir kalıntısı değildir. Süleymaniye, Tanzimat'tan sonra yapılan modernleşme hareketinin dokusunu yansıtır. Yenikapı, daha eski bir semt İstanbul'da; yani Türkiye'de, kıyıda köşede Tanzimat'tan sonra yapılan eski evler kalmıştır. Süleymaniye'de hemen caminin arkasında, ulaşımaya yakın yerler var. Süleymaniye'yi nasıl koruyalım, ne yapalım diye yırtınıyor. Bizlerden biri, yani koruma isteyen, koruma konusunda ısrar eden biri çıkıp Süleymaniye'de bir evi alıp restore edip içine oturdu mu? Kimse oturmadı. Niye oturmadı? Burada, korumanın olduğu her yerde, aynı zamanda sosyolojik yapıdan söz etmeli. Köyden getirilen insanları da gördüm ben Fatih'te; o çevrede, adamlar geldiler, çok pahalıya eski evleri aldılar, restore ettiler ve değişimin öncülüğünü yaptılar, o misyonerliği yaptılar. Burada kimse yapmadı.

Turgut Cansever: Bu çok önemli, sizin söylediğinizin hakikatini ben biliyorum. Çolakoğlu, Türk Ekonomi Bankası'nın da sahibi, ben kendisine ait bir yalının restorasyonunu yaptım. "Turgut Bey, Süleymaniye'nin kamyonlar tarafından çiğnenmemesi, belediye tarafından garanti edilirse, Süleymaniye önüne gelenin çiğnediği bir yer olmaktan kurtarılırsa, ben İstanbul'un en varlıklı yüz, iki yüz insanını Süleymaniye'ye gelmeye ikna ederim." dedi. Bakınız, kamunun çok ciddi meseleleri var. Bu en değerli yaşanacak yerlerin yaşama standardını tamamen yok eden yatırımlarla, İstanbul metropolünün % 3'ü kadar küçük bir arazi parçası, İstanbul metropolünün en büyük kısmını içinde taşıyor.

Bir toplumun kötü yönetilmesinin iki nedeni vardır: Birincisi kötü yöneticiler, ikincisi kötü uzmanlardır. Şimdi yöneticiler kendilerinden maaş alacak olanları kullanarak Türkiye'yi ve İstanbul'u bu hale getirmiş bulunuyorlar.

Yaptığım üç restorasyondan bahsedeyim. Sadık Paşa Yalısı, Çürüksulu Yalısı ve Ahmet Erteğün için yaptığım restorasyon... Bunlar, altı ay sonra, korumak için, restorasyon için harcanan paranın on misli para ve müşteri topladı; tüm fiyatının on beş katı. Bugün bu kültürel olayı nasıl değerlendiririz? Süleymaniye'de, Zeyrek'te, Kariye civarında yapılar depremde yıkılacaktır ve tabii eski olduğu için elektrik kontağında yangın da çıkacaktır. Bugün buralarda yaşayanlar da ölebilirler, içinde kalabilirler değil mi? Evet, bunların bir insani felakete sebep olmaması için, devlet vergi ödeyenlere karşı sorumluluk taşıyor. İstanbul'un listeden çıkartılması bence haklı bir itirazdır. Bu haklı itiraz hakikaten küçültücüdür, ama bunun küçültücü olduğunu bilerek ortak bir hareketin paydası olunmalıdır. Bu yapı üzerine imzalarını koymalıydılar, bakanın kapısına gidip biz bu kadar insan, bunları kurtarmak için şunun yapılmasını tetkik ediyoruz demelidirler. Doğrusu bu hareketi yapmak için kaç kişi varsa, ben size temin ederim, yedi yüz binayı bir senede restore etmek mümkündür. Ahşap yapım teknolojisinin inceliklerini bilen yüzlerce insan bulmak mümkündür, hiç tereddüdüm yok. Aslında gerçek, yaşayan bir bölgede eskimiş dokuların restorasyonu söz konusu olduğu zaman ne yapılacağıdır. İstanbul'u da kurtarmak söz konusu olabilir.

Zeynep Ahunbay: Bir model üzerinde konuşmak zorundayız ve bu modelin çekirdeği de bence yasal kısmı, yani hem belediyeler hem devlet kentsel SIT alanlarına herhangi bir takviye yapmanın hukuki engellerini öne sürüyorlarsa ve bu alanları korumak istiyorsak, İstanbul'un değil de, bu alanların, yani Süleymaniye'nin, Zeyrek'in listeden çıkarılması söz konusu olabilir. Dolayısıyla belki surlar yine kötü restorasyonlar konusuyla soru işareti altında kalabilir ama herhalde Ayasofya, Sultanahmet ve Topkapı Sarayı kalabilir. Böyle bir tehditle karşı karşıyayız ve bunlara karşı kamuoyunun duyarlılığı ve devletin, Belediye'nin neler yapabileceği üzerinde daha farklı bir model tartışmasına girilmesi gerekiyor. Birtakım özel kuruluşlar olabilir, Turgut Bey'in söylediği gibi şirketleşmeler, prototipleşme modelleri olabilir, ama herhalde dünya mirasına imza atan devlettir; Kültür Bakanlığı ve onun ortaklarının daha aktif rol oynaması gerekiyor, belediyelerin buna göre örgütlenmesi gerekiyor. Fatih Belediyesinin, Eminönü Belediyesi'nin herhangi bir uyarı, kontrol yapabilecek bir organizması yok, yani Kurul kararlarını uygulamakla Belediye sorumlu, fakat çok kötü şeyler yapılıyor. Bunları engellemek için, doğru dürüst onarım yapmak isteyen insanlara teknik yardım yapmak için birtakım örgütlenmeler gerekiyor. Bunları yapmak söz konusu diye düşünüyorum ve parasal bir teknik yardım, hem belediyeden hem devletten gelmek durumunda. Onun dışında birtakım STK girişimlerinin daha iyi duruma getirilmesi için çalışmalı.

Murat Cano: Esasen bizim koruma mevzuatımızın koruduğu yerler, yani arkeolojik eserler olsun, mimari yapılar olsun, kamusal nitelikli yerlerdir, dolayısıyla kamu mantığıyla olaya baktığımız zaman, projelerin özel SİT alanı içinde kurulması, korunması için önlem alınması veyahut ortadan kaldırılmasını devletin yapmasına atıf ve engel vardır.

Atilla Yücel: Ben bir kavramı gündeme getirmek istiyorum. Bir defa hızlı büyüyen üçüncü dünyanın gerçekliği ile hızlı büyüyen İstanbul'dan bahsedildi, Batı'dan farklı olarak, toprak rantının Türkiye'deki özel kullanımı ve ekonominin sorununa değinildi. Hem dünya düzenini, hem de metropol özelliklerini düşünürsek, İstanbul'un bu gerçekliğiyle, bir metropol olmasının ilişkisi de ayrıca tartışılabilir gibi geliyor.

Cevat Erder: Ben mimar değilim. Her üniversitemizde mimariyi korumak için uzman yetiştiren programlar var. Okul programlarına baktığımız zaman aşağı yukarı Türkiye'de bin beş yüze yakın küçük eser koruma, bir de mimarlık konularında uzmanlaşmış elemanımız var; yani bu konu 1960'ları çok aşmış bir konu ve umut var. Korumada bahsettiğiniz yıllardaki bakımdan da biz bir hayli ileri durumdayız. Fakat ben korumanın bir yönünü ele almak istiyorum. Korumanın kültürel ve kavram yönü çok önemli. Ekonomik yönü muhakkak ki demin Stefanos Hoca'nın söylediği gibi çok ağır; eğer bakarsak Fransa'da, bütün eski eserler artık konut statüsünden çıkmıştır, Pirene'ye gittiğinizde aşağı yukarı, Avinion'a da gitseniz, büyük bir koruma konsepti vardır. Yalnız bu gelişmenin bir kültür sorunu olduğunu da kabul etmemiz lazım. Eğer içimizden birisi bir şarkı mırıldasa, bunun bir şarkı, bir Fransız kültüründen gelen şarkı olduğunu, hangi şarkı olduğunu anlıyoruz. İtalyan şarkısını söylerse, İtalyan. Biz de Türk koruma kültürünü yaratmalıyız. Bunun değerlendirilmesi yapılmamış; değerlendirmeyi yaptığımız zaman, Fransa'da böyle oluyor, Türkiye'de böyle oluyor, İtalya'da böyle oluyor, Yunanistan'da böyle oluyor diye yanlış şemalar kuruyoruz. Belki Türkiye'de ne olduğuna bakmamız lazım. Eğer mirasçılar listesine bakarsak, bugün Bulgaristan'da bizde olduğun kadar sayıda eser var, Yunanistan'da on dört eser, İtalya'da otuz yedi eser var, Fransa'da otuz sekiz eser var. Polonya'da dokuz şehir Almanlar tarafından tamamiyle tahrip edilmiştir. Bunların hepsi yeniden inşa ediliyor, ekonominin büyük bir kısmı buraya yatırılmış ve bunun kullanılmasında ekonomik çıkar düşünüldüğünü zannetmiyorum; çünkü onu yapan arkadaşlarla konuştuğumuz zaman bana dediler ki "Biz kültürümüzü korumak için yeniden inşa ediyoruz." Benim için çok çarpıcı bir örnek oldu, "Peki bütün bu inşa ettiğiniz şeyler eski eser midir?" diye sordum, "Hayır, biz bütün geçmişe ait şeyleri, eski eser listesinden siliyoruz" dediler. Bu tamamıyla ekonomik değil, yani kültürel-insani yaklaşım da olduğumuzu söylemek istiyorum. Biraz uluslararası sahada dolaştım. Türkiye'ye en yakın iki ülke gördüm; birisi Rusya, diğeri Çin, yani globalleşme dışında, büyük değişim geçirmiş üç ülke arasında aşağı yukarı aynı yaklaşım vardı. Özellikle Çin bir kültür reformu yapmıştı, Sayın Mao'nun eşi bütün tarihi eserleri ortadan kaldırmıştı, inanılmaz bir yıkım geçirmişti ve biz de benzer bir süreç geçirdik, yani bu sürecin içinde olduğumuzu kabul etmemiz lazım. Ben aşağı yukarı 1952'den beri bu korumanın içinde doğru dili öğrenmeye çalışıyorum. Hep karşıma Kültür Bakanlığı geldi ve Kültür Bakanlığı yetkilisi beni anlamadı. Hepsini bana sen ne biliyorsun dediler, bana korumanın ne olduğunu uzun uzun anlattılar

Bugün Türk kültüründe, gerek bürokratlar, gerek politikacılar kültürü temsil ederler, halkı temsil ederler, halkın yaklaşımını temsil ederler. Onlar bize halkın ne istediğini söylerler. Eğer biz onları dinlemezsek, biz onların ne istediğini öğrenmeyi unutmazsak, bugünkü halimize geliriz, daha doğrusu benim halime! "Bu Türkiye'nin hali ne olacak" diyenlerden biriyim ben. Hepimiz de bunu yapıyoruz zaten, hakikaten bunu kavramamız lazım; yani Avrupa'nın bugün geldiği kültürel varlıkları sezinlemek lazım. Bunu sezinlemek hiç de kolay değil, çünkü koruma zaten dediğimiz gibi sadece bir meslek sahibinin, bir uzmanın yapacağı bir iş değil, hayli kompleks bir iş, hayli dinamik bir iş. Nasıl? Bir binanın malzemesini tanımamız lazım ve malzemeyi korumamız lazım. Bina'nın mimarını tanımamız lazım, mimari içindeki insanı tanımamız lazım, sosyal bilimci olmamız lazım, psikolog olmamız lazım, bina'nın çevresini tanımamız lazım, doğayı tanımamız lazım, yani gördüğünüz gibi multidisiplinel bir olayla karşı karşıyayız. Yaklaşımın da çok multidisiplinel olması lazım. Bütün disiplinleri bir araya getirip onlarla birlikte korumayı başlatmamız lazım; yani kimin için koruyorsak, o kimliği çok iyi tanımamız lazım.

Bizim en fazla karşılaştığımız, en basit örnek de tapu meselesidir. Tapuyu alan, tapusunu aldığı yerde her hakka sahip olduğunu zanneder ve bunu demokrasi diye tarif etmişler; halbuki demokrasi karşıdaki tapuyu savunmaktır. Tapu bir nüfus kâğıdıdır ve bu nüfus kâğıdına yaşadığımız müddetçe sahipsek, onun bize sağladığı olanaklardan yararlanırsak, örneğin kadınsak askere gitmeyiz, erkeksek askere gideriz; eğer benim soyadım Cevat Koç olsaydı, Vehbi Koç öldüğü zaman miras bana kalırdı ama benim adım Cevat Erder olduğu için Koç'un mirası oğluna gidiyor, çünkü onun nüfus kâğıdı var. Aynı şekilde her yurttaş bir kimlik taşıyor ve bu kimliği bir türlü takdir edemiyoruz, alırken neyle aldığımızı bilmezseniz her zaman yanlış bir yere doğru gideriz. Bu esasta birleşmemiz lazım, yani her tapu, her arazi, her kent ayrı bir şehir planına uyarsa, ayrı değerleri vardır ve bu değerler kendi kendini savunurlar, eğer bunu anlatamazsak çok zor içinden kalkarız.

Sibel Asna: Konuşmaları izliyorum. Bir tanesi, sözünü ettiğiniz Zeyrek projesi. Zeyrek projesi neden yürümedi veya neden yürümüyor? Oradaki engelleri ve meydana gelen olumsuzlukları belki örneğe alabilirsek, bundan sonraki işlerde belki daha az sorunlu ve daha çözülebilir projeler üretilebilir. Bunların belki topyekûn ele alınması pratikte ve yakın hayatta mümkün olmuyor, olamaz da. Küçük küçük üniteler halinde hareket edilebilirse, belki daha bir yaygın değişime, iyileştirmeye çalışması yapılabilir. Zeyrek örneği önemli görünüyor ve işadamları konuya dahil edilmişti, sonra birden durdu. Aynı şey, Fener için başlatılmış bir dönem, yine işadamlarının dahil edilmesi istenmişti, bir kısım gruplar harekete geçmişti, sonra orası da durdu. Bunların neden durduğunu derinlemesine izleyebilirsek, bundan sonrakilere için daha ışık tutucu olabilir.

İkinci sorum, sivil toplum örgütleri, vakıflar, dernekler, bu konuda çalışan, işyeri görev tanımı içinde bunlar olan kurumlar biliyor mu, topluca hareket etme imkânları var mı, bir formülasyonları, birbirleriyle iletişimi var mı, bunu sağlayan bir öncü kurum var mı? Bu yeni kuramların faaliyetlerinin kamuoyuna duyurulabileceği bir kontrol kurumu oluşturabilirsek, belki öngördüğümüzü yapacak bir merci çıkacak ortaya. Bu bütün konuşmalarda kimin öncülüğü ve hangi kurumların birlikte olacağı biraz seçeneksiz kalıyor gibi geliyor bana. Teşekkür ederim.

Atilla Yücel: Ben Asna'nın sorusu ile ilgili bir şeyi ekleyerek soruyu daha fazla yöneltmek istiyorum. Sadece Zeyrek veya Fener'den değil, genellikle mahalle, ev ölçeğinde, sınırlı ölçekteki projelerden bahsediyorum. İstanbul'da bugünkü Koruma Kurulları'ndan genel ölçüğe kadar bunlar hakkında düşünmek operasyonel anlamda da daha anlamlı geliyor. Bunların işlerliği canlı bir konu ve tartışılabilir, kaydadeğer bir konu gibi geliyor. Bunun değerlendirilmesini istiyorum

Zeynep Ahunbay: Ben Zeyrek projesi hakkında fikirlerimi söylemek istiyorum; yani nasıl durdu, niçin yürümedi? 1997 yılında, o zamanın Belediye Başkanı olan Sadettin Tantan bir faaliyete başladı ve Zeyrek Derneği kuruldu. Fakat bu dernek Zeyreklileri içine katmadığı, onun dışında daha çok genç işadamlarının bulunduğu bir oluşum olduğu için Zeyrek Mahallesi'nde yeterince destek bulmadı. Halkla bütünleşmedi ve biraz fiyatlar yükseldi, satın alma olanağı da olmadı, para da bulunamadığı için kaldı. Biliyorsunuz daha sonra İçişleri Bakanı oldu Sadettin Tantan ve seçimle gelen bu Fatih Belediyesi de çok borç olduğunu ve para ayıramayacağını söyledi. Cami için de 1997 yılında Büyükşehir Belediyesi çatı onarımı yapılması için bir para ayırmıştı. O para da kullanıldı, herhangi bir kaynak gelmedi. Sonra yine Kültür Bakanlığı'ndan veya Vakıflar'dan bir kaynak gelmedi. Kültür Bakanlığımız illere para ayıramıyor. Böyle bir açmaz içindeyiz, fakat Zeyrek Derneği, uluslararası girişimlerde bulunuyor, belki Avrupa Topluluğu'ndan kaynak yaratmak üzere, yani projede herhangi bir şekilde rehabilitasyonunu uygulamak için faaliyetleri var.

Stefanos Yerasimos: Evet, madem ki Zeyrek'ten bahsediliyor, ben de biraz Zeyrek edebiyatı, yapayım! Gerçekten Sadettin Tantan Fatih Belediye Reisi olduğu zaman özellikle Zeyrek'i restore ettirmiştir. 1996'da Habitat II'den sonra İstanbul'da özel restorasyon bir bölgenin, bir mahallenin restore edilmesi olarak düşünüldü. 1997 yılının başında Avrupa Birliği'nden bir para çıkarırız ama şu an neyi nasıl yapalım diye bir küçük heyet kuruldu ve bana geldi. O zaman ben burada Fransız Anadolu Araştırmaları müdürüydüm. Ben de belediyeye görüştüm. Belediye ise "Efendim parayı bize verin, biz ne yapacağımızı biliriz!" ya da "Siz restore etmek isterseniz, gidin Galata tarafını restore edin" gibi yaklaşımlarda bulundu. Saraçhane'den çıktık hemen karşıya geçtik. Sadettin Bey'le görüştük. "Zeyrek var" dedi, "bir de Eyüp" dedi, "diğeri Fatih." Gittik, ben de etrafı biliyorum, bir baktık, o zaman bir şekilde, projeye başlamış ve UNESCO'ya bir mektup yazdık. Bu arada düşünmeye başladık. Zeyrek restore edilebilir mi? Çünkü orada çok köhne bir hale gelmiş büyük ahşap evler var. Orada, dediğimiz gibi çok büyük paralar isteyen mal sahipleri var ve içinde oturan ve orda oturmak istemeyen yoksullar var; müdahale edecek bir yer olacaksa, bunun İstanbul'da başka bir yerde olması gerektiğini düşündük. Fakat bu Fatih Belediyesi içinde olmalıydı, çünkü Sadettin Bey'le ilişki içindeydik, Eminönü'nde olamazdı. Balat ve Fener hiçbir anıt kapsamıyor, hemen hemen hiçbir ahşap yapı kapsamıyor. 1863 yangınından sonra yapılan küçük tahrir defterini kapsayan bilgiler var, orada turistik olabilecek ya da çok parayla restore edilecek yer olmadığı için, UNESCO istememesine rağmen, Zeyrek'e karşı Fener Balat'ı masaya yatırdık, acaba Balat'ı da böyle bir şeye girişebilir miyiz girişemez miyiz diye bir anket yaptık. Burada oturanlar kimlerdir? Bu anketin sonucunda, oradaki % 50 kadar yapının içinde, % 50 kadar kişinin oturduğu yerin sahibi olduğunu gördük ve bunların önemli bir kısmı on beş yıldan fazla oranın mal sahibi olduklarını görünce, burada bir şey yapabiliriz dedik ve o projeye giriştik. O proje oldu. Avrupa Birliği'nden yedi buçuk milyon dolar para da aldı ve şimdi gerçekleştirme faslındayız, bakalım neler olacak, bilmiyoruz. Artık o projenin içinde değilim.

Buradan yola çıkarak bir şey daha ekleyeyim. Balat-Fener'i yaptığımız zaman, "Siz buraya Yahudileri ve Rumları yeniden getirmek için bu projeyi yapıyorsunuz!" dedi. Fener'deki 1857 yangın yerini ve Balat'ta 1863 yangın yerini birleştirirsek, o birleşme yerinde büyük bir kilise ve bahçesi de vardır. Önce Sadettin Bey geldi, dedi ki "Buradan alalım koruma içine, ben bahçeyi kullanmak istiyorum, bahçe boş kalıyor, buna bir şey yapalım." "Haklısınız ama" dedim, "Avrupa Birliği'nden para istediğiniz zaman bu durum tepki yaratır, Yunan lobisinde de tepki yaratır." Sonra o kilisenin papazı bana geldi. Şimdi özellikle o bölgenin dışında kalıyor.

Zamana karşı bir yarış söz konusu. Bu bilinç yavaş yavaş gelişecek, ama bakalım elimizde kurtaracak ne kalacak? Çok ince bir denge var ama bu oluşmadı. Niye oluşmadı? Çünkü daha bu ülkenin büyük bir çoğunluğu, daha modernleşmek özlemi içindedir. Adamlar modernleşmek istiyor; modern bir evde oturmak istiyor, beton evde oturmak istiyor, beton evin en üst katında da oturmak istiyor. Türkiye'nin 1950'lerden beri politikasının içinde konut bir hizmet, bir barınak olmaktan çıktı, yani bugün köyünden taşradan İstanbul'a gelen bir kişi, çoğu zaman para kazanabilmek için hayat boyu kötü şartlarda olmayı göze alabiliyor; yani bir şekilde, taşradan geliyor, İstanbul merkezinde eski bir mahallede köhne bir evde oturmaya başlıyor. Önce bir para biriktirip çok kötü şartlarda oturuyor. O biriktirdiği parayla, kendi çevresinde hisselsi tapulu bir arsa alıyor. O hisselsi tapuların üstüne kaçak bir ev yapıyor. O evler büyüyor, büyüyor vesaire. Birkaç yıl sonra orası belediye haline geliyor. O zaman onu bir müteahhite verip dört katlı bir bina yapıyor ve yirmi beş otuz yıllık bir süreç sonunda bir eve kavuşuyor; yani konut meselesi bir pazar, bir hizmet, bir konforun çıkıp aynı zamanda miras aracı oluyor. Onun için Zeyrek'te ev sahibi bunu restore edersen, hotel yapsam, restaurant yapsam, satışından kazandığım parayı kazanır mıyım diye düşünmüyor. Bunun değeri bir milyon dolar diyor, oraya kadar gidiyor, durum böyle.

Küçük bir azınlık başka bir şeyi korumayı düşünüyor, değil mi? Onun için o korumayı bilen küçük azınlık, küçük yerlerden başlayarak yürüyecek, Galata da bunun örneğidir.

Kültürel kopukluktan dolayı eskiye dönüştürme biraz zorlanıyoruz. Bütün bunları, bütün ülkede yan yana koymak lazım ve sonuç olarak işin başından olduğu gibi görmemiz lazım ve bunun kısım kısım gelişeceğini, bir yere kadar gelişebileceğini görmemiz lazım. Bir şey daha ekleyeyim; o da görme nosyonu.

Mehmet Cano: Geçenlerde Bayan Kuçuradi'nin dediği şöyle bir sözü not etmişim: "Değer yitiminin en önemli nedeni bilgisizliktir" diyordu, ben bunu hem kendime yakıştırıyorum, hem de doğruluğunu kabul ediyorum. Bundan hareketle biraz ders çalışmışım, o notları çıkardım. Korunması gereken değerler arasında, arkeolojik etütler veya mimari etütler, alım satım konusunda net olarak görülürler. Bunlar hangi coğrafyada bulunurlarsa bulunsunlar, hangi ülkenin temellük alanında olurlarsa olsunlar hem o coğrafyada yaşayan insanların, hem bütün dünyadaki insanların ortak değerleridirler ve bütün zamanlarda da değerli olmaya devam ederler. Onun içindir ki ülkelerde bunların korunmasına ilişkin yasalar çıkarılmıştır, hem de uluslararası toplum denilen Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği gibi organizasyonlar bu türde, yani taşınmaz kültürel varlıkların korunması için üye çapında önderlikler geliştirip sözleşmeler imzalamışlar. Arkeolojik mirasın korunmasına ilişkin Avrupa sözleşmesinin bir maddesi, üye ülkelere mimari ve arkeolojik alanların korunması gerekli rezerv alan olarak ilan edilmesini, bu alanlarda yer alan özel mülkiyet türü yapıların veya arsaların da kamulaştırılmalarını, bedellerinin sahiplerine ödenmesini garanti ediyor. Özel yararın önemi, kendi ruhu içinde, kendi alanında, kendi faydasını sürdürmeli, ama eğer özel yararın dokunacağı değer arkeolojik SIT, mimari SIT, eski eser biçiminde bir yapı ise kamu otoritesi orada kamusal değeri özel yarara rağmen korumak zorundadır, denetlemek zorundadır. Kaynak vermesi gibi bir zaruret yoktur, kamulaştırırsınız, bunu da kurum için yapacaksınız; dönersiniz, bütçenizden, fonlarımızdan, yurtdışından temin edeceğimiz kaynaklardan kamu olarak restore edersiniz; ondan sonra kullanır veya işletme usullerine gidersiniz. Bunun doğru yapıp yapılmadığını denetlersiniz. Son söylemeye çalışacağım şu; kamusal yarar, çoğunluğun yararına göre her zaman geçerli olacak biçimde belirlenen yararlar.

Atilla Yücel: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'ne, dolayısıyla Garanti Bankası'na devam ettirdiği ilgiden ötürü teşekkür ediyoruz.